

Reactie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) op het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming dd 20 juni, 2021

1. Wat zijn volgens u de positieve aspecten van het toekomstscenario en waarom vindt u dat?

Het is hoog tijd voor een vereenvoudiging van de jeugdbeschermingsketen. De huidige keten is immers complex georganiseerd met vele betrokken organisaties, te weten lokale wijkteams, Veilig Thuis, Gecertificeerde Instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming. Ook sluiten de vele schakels niet altijd goed op elkaar aan, met als gevolg dat de juiste hulp en bescherming tekort kan schieten. Oftewel, de manier waarop op dit moment de jeugdbeschermingsketen is georganiseerd, draagt niet bij aan snelle en passende hulp aan kinderen en gezinnen. Voor hen is echt verbetering nodig. De urgentie is dus hoog, zo stellen gemeenten. Deze noodzaak tot verandering is in hun ogen goed uitgewerkt in het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming.

Hierbij moeten we met z'n allen ook realistisch durven te zijn. Het werken aan een duurzame verandering vraagt immers tijd. Het is belangrijk om dit zorgvuldig te doen. De implementatie van het scenario heeft immers verstrekende gevolgen voor kinderen, gezinnen, huishoudens, professionals, de betrokken ketenpartners, instellingen én gemeenten. Zo gaan we een stap verder dan de decentralisatie jeugd in 2015. Nu worden immers de toegang en de regie op verplichte maatregelen voor ouders en kinderen gedecentraliseerd. Daarom delen we de in het scenario geschetste horizon van 5-10 jaar.

Tegelijkertijd kunnen én moeten we nu samen al stappen zetten. Door bijvoorbeeld op de korte termijn de contouren van het scenario verder in te kleuren en hierover in gesprek te gaan met het nieuwe kabinet. Daarnaast moet er per direct ruimte zijn om te experimenteren met een verbeterde samenwerking tussen de huidige ketenpartners. Daarbij wordt idealiter gebouwd op de lessen van eerdere pilots & projecten uit nu nog lopende programma's, zoals Geweld Hoort Nergens Thuis en Zorg voor de Jeugd. Hierbij is het belangrijk om samen continu te blijven focussen op de ambitie: het bieden van hulp en bescherming aan kinderen en gezinnen die dat nodig hebben. Deze ambitie bindt ons- Rijk, VNG, gemeenten- immers.

Ongetwijfeld gaan we komende periode in een discussie terecht komen waarin systemen en organisatiebelangen prominenter kunnen gaan worden dan het gedeelde gevoel van urgentie en onze gezamenlijke ambitie. Daarvoor willen we waken. We- als gezamenlijk opdrachtgevers en ketenpartners- kunnen het maar één keer goed doen voor de kwetsbare kinderen, gezinnen en huishoudens. Dit is het moment!

2. In hoeverre denkt u dat het toekomstscenario de condities schept om kinderen, gezinnen en huishoudens effectief hulp te bieden en te beschermen en waarom vindt u dat?

Gemeenten zijn positief over het toekomsscenario. Hierin staan immers de integrale hulp en bescherming van kinderen, gezinnen en huishoudens centraal. In het scenario is ook oog voor een goede aansluiting tussen het brede lokale veld en de Regionale Veiligheidsteams, Daarnaast vraagt het effectief hulp bieden aan en beschermen van kinderen, gezinnen en huishoudens volgens gemeenten om de in het scenario geschetste cultuurwijziging.

Om deze cultuurwijziging te ondersteunen, zijn volgens de meeste gemeenten ook structuurwijzigingen nodig. Oftewel, zij verwelkomen de introductie van een Regionaal Veiligheidsteam onder decentrale aansturing waarin functies van de Gecertificeerde Instellingen, Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming zijn samengebracht. Voor een minderheid van de gemeenten is meer intensieve samenwerking tussen deze partijen echter voldoende.

Zoals geschetst, vraagt het effectief hulp bieden aan en beschermen van kinderen, gezinnen en huishoudens volgens gemeenten om de in het scenario geschetste cultuurwijziging. Hierbij is er brede steun voor de in het scenario geschetste basisprincipes en de volgende uitwerking daarvan:

- Gezinsgericht: de brede 0-100 blik én de integrale aanpak, inclusief de koppeling met onder meer de volwassen (GGZ) zorg & steun uit eigen sociaal netwerk.
- Rechtsbeschermend & transparant: de beschikbaarheid van rechtsbijstand bij de inzet van een gedwongen maatregel.
- Eenvoud: het vaste gezicht uit het Lokaal Team dat- al dan niet in duo met een professional uit het Regionaal Veiligheidsteam- lange tijd bij het gezin of huishouden betrokken blijft.
- Lerend: het continu leren op alle niveaus: politiek, bestuur, organisaties, teams en uitvoerende professionals.

Deze basisprincipes en hun uitwerking zijn voor gemeenten noodzakelijk voor het realiseren van de gezamenlijke ambitie. Ze moeten daarom overeind blijven bij een eventuele aanscherping of bijstelling van het scenario én een plek krijgen in de ontwikkelhubs. Hierbij is het belangrijk om in deze vervolgstappen op gemeentelijk, regionaal en landelijk niveau (ervaringsdeskundige) kinderen, gezinnen en huishoudens te betrekken.

3. Welke aandachtspunten en/of suggesties wilt u verder nog meegeven voor het toekomstscenario en de implementatie ervan?

Specifiek redenerend vanuit de wereld van kinderen, gezinnen en huishoudens en vanuit de gezamenlijke ambitie om hen effectief hulp en bescherming te bieden, zou volgens de gemeenten het toekomstscenario op een aantal punten nader aangescherpt moeten worden.

- Dit begint met de *urgentie*. Niet alleen is het stelsel nu te complex georganiseerd. Ook zien we dat nog te veel kinderen een gedwongen maatregel opgelegd krijgen. Daarnaast is er nu sprake van een enorm verloop en ziekteverzuim in de sector. Deze urgentie moet ook benadrukt worden in het scenario.
- We willen onze *ambities* daarom nog scherper formuleren, en wel in lijn met de beweging van nul. Oftewel, gemeenten streven graag samen met het Rijk en hun ketenpartners naar nul kinderen die uit huis worden geplaatst en naar nul slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling. Verder willen we met z'n allen een sector creëren waar jeugdbeschermers en andere jeugdprofessionals graag gaan en blijven werken; ook nu er door de implementatie van het toekomstscenario veel voor hen zou gaan veranderen.
- Daarnaast is meer helderheid nodig over de beoogde *structuurwijzigingen*. Gemeenten willen graag weten en meedenken over waar alle huidige (boven)wettelijke taken en functionaliteiten van Veilig Thuis, gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming belegd gaan worden. Ook is meer zicht nodig op hoe de te vormen Regionale Veiligheidsteams en de expertiseplatforms zich gaan verhouden tot bestaande én nieuwe structuren. Denk bijvoorbeeld aan de MDA++, de pilots onder 1 dak en de regionale expertteams jeugd. Dit geldt ook voor de zorg- & veiligheidshuizen, waarin zorg- en strafpartners en gemeenten onder eenduidige regie werken aan complexe zorg- en veiligheidsproblemen, zoals huiselijk geweld en kindermishandeling. Tot slot hebben gemeenten idealiter al voorafgaand aan de inrichting van de in het scenario genoemde ontwikkelhubs zicht op de beoogde schaalgrootte van de Regionale Veiligheidsteams. Ze willen hier graag over meedenken. Sommige gemeenten pleiten zelfs voor spoedige besluitvorming over dit onderwerp.

Een succesvolle implementatie van het toekomstscenario vraagt ook om nader onderzoek naar en communicatie over de inhoudelijke en financiële impact van het scenario voor kinderen, gezinnen en huishoudens, respectievelijk voor gemeenten en hun ketenpartners. Concreet betekent dit dat:

- Onderzoek gedaan moet worden naar de mate waarin het scenario en de daarin genoemde basisprincipes bijdragen aan het oplossen van de huidige knelpunten in de jeugdbeschermingsketen.
- Zicht gekregen moet worden hoe bij de implementatie van de beoogde structuurwijzigingen de basisprincipes van het scenario leidend blijven. Bijvoorbeeld dat de inrichting van het Regionaal Veiligheidsteam ertoe bijdraagt dat het Lokaal Team kinderen, gezinnen en huishoudens zo goed en vroeg mogelijk ondersteunt en beschermt en juist niet leidt tot een opwaartse druk richting naar het Regionaal Veiligheidsteam.
- Een uitvoeringstoets gedaan moet worden onder alle betrokken ketenpartners, te weten wijkteams, Veilig Thuis, gecertificeerde instellingen en Raad voor de Kinderbescherming. Hierbij moet specifiek aandacht worden besteed aan de frictiekosten en aan de structurele uitvoeringskosten om de beoogde cultuur- en structuurwijzigingen te realiseren.

Tot slot zijn (tijdelijk) extra middelen randvoorwaardelijk voor een succesvolle implementatie van het toekomstscenario.

4. Wilt u vanuit uw kennis en ervaring nog nader reflecteren op een of meerdere van onderstaande aspecten van het toekomstscenario? Zo ja, dan ontvangen we graag hieronder (of in de bijlage) uw schriftelijke reactie hierop. Zo nee, dan kunt u deze vraag overslaan.

De noodzakelijke condities voor het waarborgen van de rechtsbescherming en rechtsgelijkheid van kinderen, gezinnen en huishoudens

Om te beginnen is het voor gemeenten belangrijk dat er een duidelijk onderscheid is tussen vrijwillige hulp en hulp in het gedwongen kader.

Ook zijn er, mede gezien de zorgen bij de Raad voor de Kinderbescherming over de rechtsbescherming en rechtsgelijkheid van kinderen, diverse andere zaken nodig. Zo vraagt dit - conform het scenario - in de nabije toekomst om de beschikbaarheid van rechtsbijstand bij de inzet van een gedwongen maatregel.

Daarnaast verkennen gemeenten in ontwikkelhubs graag samen met de Raad voor de Kinderbescherming hoe conform de basisprincipes van het scenario de toegang én de regie op verplichte maatregelen voor ouders en kinderen kunnen worden gedecentraliseerd. Gemeenten onderzoeken bijvoorbeeld graag alternatieven voor het onafhankelijk onderzoek, dat de Raad nu uitvoert. Denk bijvoorbeeld aan collegiale toetsing, waarbij een professional een toets uitvoert in een gezin van een collega. Of denk aan Regionaal Veiligheidsteam A dat een toets uitvoert voor Regionaal Veiligheidsteam B. Ook zou de mogelijkheid van een second opinion voor gezinnen verkend kunnen worden. Dit alles vraagt om juridische (experimenteer) ruimte voor alle betrokken ketenpartners.

De noodzakelijke condities voor het waarborgen van een gezinsgerichte aanpak (denk aan combinaties van hulp, bestaanszekerheid, volwassen GGZ)

Er is onder gemeenten grote steun voor de gezinsgerichte aanpak. Ze herkennen namelijk in de uitvoeringspraktijk het beeld dat problemen van jeugdigen vaak samenhangen met die van hun ouder(s). Gemeenten waarderen daarom de koppeling die in het scenario wordt gelegd met de volwassen (GGZ) zorg. Dit vraagt wel om een concretisering van wat de volwassen GGZ-aanbieders gaan bijdragen aan het gezinsgerichte toekomstscenario en hoe VWS & de zorgverzekeraars daar richting aan gaan geven met beleid en middelen. Hierbij is het wellicht een optie om aan te sluiten bij de regionale agenda's die zorgverzekeraars en gemeenten samen opstellen. Inhoudelijk is het in ieder geval van cruciaal belang voor gemeenten dat zorgverzekeraars en zorgkantoren zo snel mogelijk worden betrokken bij de ontwikkelhubs.

Binnen deze hubs zou daarnaast expliciet onderzocht moeten worden in hoeverre het bestaan van verschillende wettelijke kaders (Zorgverzekeringswet, WMO 2015, Jeugdwet en Wet Langdurige Zorg) en in hoeverre privacyregels al dan niet belemmerend werken bij het vormgeven van een gezingsgerichte aanpak. Het mogen en kunnen delen van de benodigde informatie is bij dit laatste namelijk een noodzakelijke randvoorwaarde.

De brede verbinding van het toekomstscenario met de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties (0-100)

Bij het bijstellen van, experimenteren met en implementeren van het toekomstscenario zou volgens gemeenten meer expliciet de verbinding moeten worden gelegd met de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Dit vraagt bijvoorbeeld om nog nadrukkelijker benoemen dat het scenario is gericht op kinderen, gezinnen én op huishoudens zonder kinderen waar verschillende vormen van geweld kunnen spelen.

Ook moet in het scenario worden aangegeven hoe wordt voortgebouwd op relevante ontwikkelingen die in gang zijn gezet in het kader van het programma Geweld Hoort Nergens Thuis en andere relevante aanpalende programma's, die volgens gemeenten in meer onderlinge samenhang gecontinueerd zou moeten worden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de implementatie van het kwaliteitskader 'werken aan veiligheid voor lokale teams', de visie op de gefaseerde ketenzorg of de MDA++.

Tot slot is het belangrijk om te onderzoeken hoe de expertise van Veilig Thuis over kinder- en ouderenmishandeling, stalking door ex-partners en andere vormen van geweld het beste geborgd kunnen worden in het lokaal team, in het Regionaal Veiligheidsteam en de expertisepлатforms. Hetzelfde geldt voor de deskundigheid van de vrouwenopvang en de expertise van de Centra voor Seksueel Geweld over seksueel geweld.

De toepassing van rechtspraak in de gezingsgerichte aanpak (denk aan combinaties van juridische instrumenten en interventiemogelijkheden gericht op opvoeders)

De toepassing van de rechtspraak in de gezingsgerichte aanpak vraagt om een nadere uitwerking in de nabije toekomst. Hierbij zouden in ieder geval de mogelijkheid van burgervoorzitters en de lessen van de zogenaamde maatschappelijk effectieve rechtspraak (MER) moeten worden meegenomen. Zo is binnen MER een aantal prioritaire thema's benoemd waarop de inspanningen van de Rechtspraak zich in het bijzonder richten, zoals multiproblematiek en schulden, complexe echtscheidingen en probleemoplossend strafrecht. Ook zou conform een aanbeveling uit het scenario onderzocht moeten worden of, en zo ja onder welke voorwaarden straf-, bestuursrechtelijke en civiele zaken gecombineerd kunnen worden. De uitkomsten daarvan moeten vervolgens worden opgenomen in een toolbox voor rechters, zodat zij niet alleen maatregelen kunnen opleggen aan kinderen, maar ook aan andere gezinsleden. Hiermee wordt ook recht gedaan aan de aangenomen motie van Toorenburg c.s., waarin de regering wordt verzocht om de interventiemogelijkheden binnen de civielrechtelijke kindbescherming uit te breiden met afdwingbare ondertoezichtstelling van opvoeders.

De taken en expertise van het Lokale Team

Gemeenten hebben behoefte aan inzicht wat de in het scenario geschetste taken & benodigde expertise van het Lokaal Team betekenen voor de huidige lokale teams. Nadat de huidige situatie in kaart gebracht is, moeten de nodige randvoorwaarden worden gecreëerd -d.w.z. tijd, ruimte & middelen- om die in lijn te brengen met de gewenste situatie. We willen immers allemaal dat Lokale Teams voldoende toegerust zijn voor de uitvoering van de aan hen toe te bedelen taken.

Hierbij is het belangrijk om gezamenlijk vast te stellen en te communiceren wat onder een lokaal team wordt verstaan. Voor gemeenten gaat het hierbij -zoals geschetst in het scenario- om de lokale infrastructuur in gemeenten waar kinderen, gezinnen en huishoudens laagdrempelig en snel terecht kunnen bij vragen en voor advies, hulp en steun.

De noodzakelijke condities voor het tijdig betrekken van specialistische expertise door de lokale teams, zoals die van het Regionaal Veiligheidsteam en de volwassen GGZ

Het tijdig betrekken van specialistische expertise door het Lokaal Team vraagt om een omschrijving en afbakening van diens rol, taken en bevoegdheden, mede ten opzichte van het Regionaal Veiligheidsteam en van zorgverzekeraars & zorgkantoren. Zo zal bijvoorbeeld duidelijk moeten zijn wanneer en hoe het Lokaal Team (én het Regionaal Veiligheidsteam) tijdig OM, politie en de specialistische expertise van de expertiseplatforms en van (regio-specifieke) vormen van (volwassen)zorg kan betrekken. Denk bij het laatste bijvoorbeeld aan MEE, de volwassen GGZ, verslavingszorg, de vrouwenopvang en reclassering. Hierbij zou in ontwikkelhubs verkend kunnen worden wat de meerwaarde is van het integreren van specialistische expertise in het Lokaal Team en/of in het Regionaal Veiligheidsteam.

De taken en expertise van het Regionaal Veiligheidsteam

Gemeenten hebben behoefte aan meer duidelijkheid over de taken en expertise van het Regionaal Veiligheidsteam. Zoals eerder aangegeven, willen ze bijvoorbeeld graag weten en meedenken over waar alle huidige (boven)wettelijke taken en functionaliteiten van Veilig Thuis, gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming belegd gaan worden. Oftewel, in hoeverre worden deze (boven) wettelijke taken en functionaliteiten ondergebracht bij het Regionaal Veiligheidsteam? En wat gebeurt er met niet daar te beleggen (boven) wettelijke taken en functionaliteiten?

Voor gemeenten is het belangrijk dat de herschikking van (boven)wettelijke taken en functionaliteiten daadwerkelijk bijdraagt aan een vereenvoudiging van de keten en zo veel mogelijk voldoet aan de basisprincipes van het scenario. Dit betekent in hun ogen dat de jeugdreclassering ook zou moeten worden toegevoegd aan het takenpakket van het Regionaal Veiligheidsteam. We weten immers allemaal dat in zogenaamde jeugdbeschermings- en jeugdreclasseringsgezinnen veelal dezelfde problematiek speelt. Denk bijvoorbeeld aan armoede, huiselijk geweld, verslaving of psychische problemen van de ouders. Gemeenten willen daarom dat de strafzijde dus meer wordt belicht in de aanscherping van het scenario. Kortom, er mogen geen nieuwe knippen in de keten & het jeugdstelsel ontstaan.

Passende schaalgrootte van het Regionaal Veiligheidsteam

Idealiter hebben gemeenten al voorafgaand aan de inrichting van de ontwikkelhubs zicht op de beoogde schaalgrootte van het Regionale Veiligheidsteam. Ze willen hier graag over meedenken. Sommige gemeenten pleiten zelfs voor spoedige besluitvorming over dit onderwerp. Dan kunnen namelijk alle betrokken ketenpartners vanaf de start uit die schaalgrootte samen optrekken richting kinderen, gezinnen en huishoudens die hulp en bescherming nodig hebben. Zo creëren we ook betere randvoorwaarden om hen vanaf het begin integraal en vanuit een brede blik te benaderen. Bovendien is dit ook meer efficiënt.

De condities voor integrale sturing zorg-veiligheid

Een succesvolle implementatie van het toekomstscenario vraagt om condities voor de integrale sturing van zorg, veiligheid én straf op alle niveaus: landelijk, regionaal en lokaal.

Landelijk vraagt dit om partnerschap tussen alle betrokken departementen en de VNG.

Regionaal is het belangrijk dat zo veel mogelijk wordt voortgebouwd op de ervaringen die zijn opgedaan met integrale sturing in aanpalende, nu nog lopende programma's. Denk bijvoorbeeld aan VLOT of Geweld Hoort Nergens Thuis.

Lokaal vraagt dit om een goede interne afstemming op ambtelijk en bestuurlijk niveau en om het faciliteren van de samenwerking van de ketenpartners, om te beginnen in de ontwikkelhubs.

Tot slot streven we idealiter samen naar gelijktijdige besluitvorming op alle niveaus.

Vereenvoudiging van verschillende toezichtsmechanismen

De vereenvoudiging van de jeugdbeschermingsketen vraagt ook om een vereenvoudiging van de verschillende toezichtsmechanismen, idealiter op basis van de basisprincipes van het scenario. Oftewel, het pleidooi in het scenario voor één toezichthouder/inspectie op landelijk niveau die verantwoordelijk is voor het toezicht op de publieke rechtsvorm waaronder de Regionale Veiligheidsteams vallen, kan op brede steun van gemeenten rekenen. Dit draagt ook bij aan het creëren van een sector waarin jeugdbeschermers en andere jeugdprofessionals graag gaan en blijven werken.

Daar is echter meer voor nodig. Dit vraagt bijvoorbeeld ook om meer rust en eenvoud in het tucht- en klachtrecht.